

Facultat d'Educació i Psicologia

GRAU EN TREBALL SOCIAL

Treball de fi de Grau

**DONA MUSULMANA AMB “HIJAB”
EN L’ENTORN LABORAL BELGA I ESPANYOL**

"Discriminació simbòlica i obstacles als quals s'enfronten les dones musulmanes en el mercat laboral belga en comparació amb l'espanyol".

ANISSA AFERFACHE EL FAYDA

2023/24

ÍNDIX

1. Introducció	4
2. Objectius	4
3. Disseny metodologic	5
4. Marc teòric	5
4.1. Què és el vel islàmic?	5
4.2. Què és la islamofobia?	7
4.4. Marc legal	8
4.4.1 Marc legal Espanyol	8
4.4.2 Marc legal Belga	8
4.5. Diversitat d'opinions pel que fa al vel islàmic en el mercat laboral	9
4.6. El paper del treball social davant els obstacles laborals de la dones musulmanes amb "hijab"	10
5. Exposició i anàlisi del resultats recollits	12
5.1. Resultats de les dones entrevistades d'Espanya	12
5.2. Resultats de les dones entrevistades de Bèlgica	17
6. Discussió	22
7. Conclusions	25
8. Referències bibliogràfiques	28
9. Annexos	31
9.1. Annex A: Graella del perfil de dones entrevistades	31
9.2. Annex B: Guió entrevista dissenyada	34
9.3. Annex C: Resultat de les entrevistes realitzades	35
9.3.1 Dones entrevistades de Catalunya:	35
A. E1	35
B. E2	36
C. E3	37
E. E4	39
F. E5	40
9.3.2. Dones entrevistades de Brusel.les:	41
A. E1	41
B. E2	42
C. E3	43
D. E4	44
E. E5	45

RESUM

Els principals objectius d'aquest treball de final de grau en Treball Social, van ser investigar les dificultats laborals que presenten les dones amb "hijab" per a la seva incorporació al sector laboral; determinar si els símbols religiosos influeixen de forma directa en les recerques de feina; identificar si hi ha percepcions negatives d'integració de les dones musulmanes al mercat laboral en decidir de no treure's el vel islàmic per incorporar-se al lloc de treball; conèixer el sentiment que els hi pot generar ser discriminades i rebutjades; i finalment les aportacions que pot fer el treball social en els processos que viuen aquestes dones en aquest context.

El mètode que s'ha utilitzat per portar a terme la recerca ha sigut de caràcter qualitatiu, mitjançant deu entrevistes a dones musulmanes amb "hijab", cinc que visquin a Espanya i cinc a Bèlgica.

Els resultats ens demostren que l'ús del "hijab" influeix negativament en la recerca i en la inserció laboral d'aquest col·lectiu, cada cop més minoritari.

Paraules claus: símbols religiosos, dones musulmanes, "hijab", vel islàmic, mercat laboral, Alcorà, discriminació laboral, religió, rebuig, racisme, inserció laboral, dificultats, cultura.

ABSTRACT

The main objectives of this final thesis of the Degree in Social Work were to investigate the labor difficulties presented by women with "hijab" for their incorporation into the labor sector; determine whether religious symbols directly influence job searches; to identify whether there are negative perceptions of Muslim women's integration into the labor market when deciding not to remove the Islamic veil to join the workplace; know the feeling that being discriminated against and rejected can generate for them; and finally the contributions that social work can make in the processes experienced by these women in this context. The method that has been used to carry out the research has been of a qualitative nature. Through ten interviews with "hijab" Muslim women, five who live in Spain and five in Belgium. The results show us that the use of the "hijab" has a negative influence on research and the labor insertion of this group, which is becoming more and more of a minority.

1. Introducció

El vel islàmic és una peça de roba utilitzada per dones d'origen musulmà i practicants d'aquesta religió, portar-lo molts cops implica trobar-se amb barreres i obstacles per incorporar-se al mercat laboral, unes dificultats que altres dones que no el porten no han experimentat. La igualtat d'accés en els llocs de treball és una lluita constant per a molts col·lectius minoritaris, i les dones musulmanes que porten el "hijab" no són una excepció.

Tot i tenir estudis postobligatoris, molts cops no resulta fàcil trobar una feina on siguis acceptat amb el vel islàmic, i on poder expressar la teva convicció religiosa.

El "hijab", un símbol religiós que cobreix el coll i els cabells, és una peça de roba important d'identitat i creences per a moltes dones musulmanes d'arreu del món.

La motivació que m'ha dut a fer aquest treball sorgeix pel fet de ser dona musulmana amb vel islàmic, i haver experimentat en primera persona les dificultats que es presenten a Espanya per trobar feina i haver observat com a Bèlgica és molt comú trobar a dones amb "hijab" treballant en grans cadenes tant d'aliments com de roba, per aquest motiu he volgut elaborar aquesta recerca per conèixer i saber realment si les dones que viuen a Bèlgica tenen més facilitat a incorporar-se al mercat laboral que les dones que viuen a Espanya.

Per això, vull enfocar el meu treball de fi de grau (TFG) i centrar-me en la dona musulmana amb vel islàmic i les dificultats, obstacles i barreres que pot haver tingut o té per incorporar-se al sector laboral a Catalunya en comparació amb Bèlgica.

2. Objectius

L'objectiu general d'aquest estudi és conèixer i analitzar les percepcions i dificultats laborals que presenten o han presentat les dones musulmanes que usen el "hijab" a Espanya en comparació amb Bèlgica.

També conèixer i analitzar els factors que provoquen aquestes dificultats, entrevistant a deu persones, cinc noies d'Espanya i cinc noies de Bèlgica, per tal de saber la seva experiència laboral tant d'un país com d'un altre, si han tingut dificultats laborals o no quan han dut el hijab, i com han reaccionat davant aquesta dificultat.

3. Disseny metodològic

La metodologia que es farà servir per a aquest treball és qualitativa. Es desenvoluparà a partir de recerques acadèmiques quant al vel islàmic i les dificultats que pot provocar aquest en l'entorn laboral, per entendre què és i per què sorgeix.

Es complementarà mitjançant entrevistes en profunditat, realitzades a una mostra de la població objecte d'estudi, la sèrie de dades obtingudes ens permeten conèixer i analitzar la relació que hi ha entre les dones musulmanes amb "hijab" i el món laboral.

El total de persones entrevistades serà de deu dones, cinc que es trobin a Espanya i cinc a Bèlgica. Les preguntes s'han elaborat perquè siguin de resposta oberta i el màxim de neutres possibles, per tal que les respostes siguin reals.

El perfil de dones seleccionades són dones musulmanes que porten el "hijab" d'entre 20 i 60 anys, que es troben actives en l'àmbit en els quals s'han format, o bé es troben en situació d'atur tot i tenir la formació necessària per a la seva inserció laboral.

A partir de la recerca literària i les entrevistes, s'extrauran les conclusions respecte a la pregunta que em faig: Quines són les dificultats i la percepció laboral que tenen les dones musulmanes amb hijab a Espanya en comparació amb Bèlgica?

4. Marc teòric

4.1. Què és el vel islàmic?

El vel islàmic és una peça de roba que habitualment és utilitzada per dones musulmanes, practicants o simplement com a costum. Segons Rodríguez (2006), el vel és una tela, una peça de vestir que cobreix el cabell, les orelles, el coll i part de les espatlles de la dona.

En l'actualitat l'ús del "hijab" encara suposa un conflicte, sobretot en espais públics. Per una dona musulmana no li resulta gens fàcil manifestar la seva identitat cultural, la seva convicció religiosa o simplement les seves pròpies eleccions de vestimenta.

El problema del vel, segons Ramírez (2011), comença a Europa en la dècada dels vuitanta, que coincideix amb un augment de la importància de l'islam en la mobilització

política, tant dins com fora del continent Europeu. Tanmateix, ha sigut el terrorisme fonamentalista el que ha reforçat el dret als musulmans i l'intent d'evitar nous atemptats s'utilitza com pretext per intervenir amb accions bèl·liques en el món musulmà o per imposar normes a la població musulmana resident a Europa.

Segons la font *Trabajo, Persona, Derecho, Mercado 5* (2022), el símbol religiós del vel islàmic en l'àmbit laboral, està tant protegit com condicionat per la mateixa llei espanyola. Per un costat es troba el dret de lliure consciència i manifestació externa de la religió, que autoritza la treballadora musulmana a portar el "hijab" i el dret a restringir-se l'ús d'aquest per l'empresari i per altres, dos drets que s'enfronten podent repercutir negativament en el desenvolupament d'un estar social i de dret.

L'Alcorà és el llibre sagrat dels musulmans el qual no dona instruccions dels passos que cal seguir per ser un bon musulmà, en l'islam no hi ha una interpretació única sobre les normes religioses.

Aquest llibre sagrat fa referència a la modèstia en la vestimenta de les dones i la necessitat que les creients mantinguin la seva castedat davant d'homes estranys.

El capítol 24:31 del surat An-Nur, "I digues a les dones creients que baixin la mirada i guardin la seva castedat, i que no revelin els seus adorns excepte els visibles". Així, el hijab es pot entendre com una manifestació pràctica d'aquesta norma alcorànica. A més en el llibre sagrat de l'islam, l'Alcorà no s'imposa l'ús del vel, però si es recomana fer-ho (Sagrat Alcorà XXXIII, 33; 59), "Profeta! Digueu a les vostres esposes i filles i a les dones dels creients que es cobreixen des de dalt amb els seus vestits. Aquesta és la forma més adequada perquè es reconeixin i no se les ofengui. Allà és Perdonador i Compassiu".

- Existeixen diferents tipus de vel islàmic utilitzats per les dones musulmanes d'Occident. L'ús d'aquest serà diferent en funció de la regió, de la cultura i de la interpretació religiosa. A continuació, descriuré cada tipus de vel islàmic segons el diari "El Universal" (2015).
- D'una banda, tenim el "hijab" que significa vel en àrab, i tal com he esmentat anteriorment, és una tela que cobreix el coll, les orelles i sobretot el cabell, i que s'usa per mantenir la modèstia i la intimitat en públic. És el més comú entre les dones musulmanes d'Occident.

- El chador és molt típic de l'Iran i cobreix el cabell i tot el cos de la dona.
- El niqab només mostra, a través d'una línia molt fina, els ulls, cobrint a la dona per complet.
- El burka més propi d'Afganistan, consta d'una sola peça que cobreix a la dona per complet, inclús la zona dels ulls està coberta per una reixa que permet a la dona veure, ocultat també la figura corporal d'aquesta.

El Universal (2015)

4.2. Què és la islamofobia?

El terme islamofòbia, a diferència de la xenofòbia, es limita a un col·lectiu concret de persones, les musulmanes. *La Asociación Marroquí Para La Integración de Inmigrantes* (2014), defineix la islamofòbia com una forma de rebuig, aversió i discriminació cap a l'islam i cap a les persones musulmanes.

Segons l'Observatori Islàmic (2022), els prejudicis contra l'islam han estat sempre molt presents a Occident i en la civilització cristiana, i així continua sent. Per molts, el musulmà és l'enemic irreconciliable del cristià i de l'Europeu, l'islam és la negació de la civilització i el millor que pots esperar dels musulmans es barbaria, mala fe i crueltat.

4.4. Marc legal

4.4.1 Marc legal Espanyol

En l'actualitat, l'únic país de la UE que prohibeix el "hijab" en les escoles és França, a Espanya hi ha diverses lleis que aproven portar el "hijab" en espais públics i en l'entorn laboral, a continuació en detallo alguns:

- L'article 5 de la Convenció internacional sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació racial, aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 21 de desembre de 1965. Estableix que totes les persones tenen dret a la llibertat de pensament, consciència i religió, i que ningú no pot ser discriminat per raó de la seva religió o orígens ètnics. També estableix que els Estats han de prendre mesures per garantir que totes les persones gaudeixin dels seus drets sense discriminació.
- L'article 16 del capítol II de la Constitució espanyola afirma literalment que "es garanteix la llibertat ideològica, religiosa i de culte dels individus i les comunitats sense més limitació, en les seves manifestacions, que la necessària pel manteniment de l'ordre públic protegit per la llei". Això pot significar que totes les persones tenen la llibertat a practicar la religió que vulguin i ha de ser respectada per la resta de la població sense discriminació, el qual inclou també l'ús del "hijab".

4.4.2 Marc legal Belga

Abans de parlar de les lleis que figuren en la Constitució belga, és molt important saber que Bèlgica és un estat federal que està format per comunitats i regions. Bèlgica inclou tres comunitats: la Comunitat Francesa, la Comunitat flamenca i la comunitat de parla alemanya. També té quatre regions lingüístiques: la regió francòfona (de parla francesa), la regió de parla holandesa, la regió bilingüe de Brussel·les-Capital i la regió de llengua alemanya.

Pel que fa a la Constitució belga, les lleis que ens esmenten la llibertat religiosa i cultural, la qual cosa significa que hi ha una llibertat quant al vel islàmic són les següents:

- L'article 19 de la Constitució belga, afirma que "La llibertat de religió, la del seu exercici públic, així com la llibertat de manifestació les opinions en tots els aspectes, estan garantides, excepte la repressió dels delictes comesos l'oportunitat d'utilitzar aquestes llibertats". Això pot significar que el país dona total llibertat a practicar la religió que vulguis tant en espais públics com privats, per tant, s'entén que permet portar el vel islàmic en espais públics i en l'entorn laboral.
- En l'article 24 de la Constitució belga, ens diu que "La comunitat organitza un ensenyament que és neutral. La neutralitat implica en particular respecte a les concepcions filosòfiques, ideològiques o religioses de pares i alumnes". Això significa que en les escoles belgues no s'imparteixen assignatures amb termes religiosos, ja que respecten la religió de cada família.

4.5. Diversitat d'opinions pel que fa al vel islàmic en el mercat laboral

"Las musulmanas tienen un 37% menos de posibilidades de ser contratadas que el resto de mujeres", així és el titular d'una notícia publicada al *Periodico de España*. Aquesta notícia afirma que si dues dones, una musulmana i una no musulmana postulen per un lloc de treball amb el mateix currículum, la dona musulmana tindrà un 37% de possibilitat de no ser contractada, així ho va demostrar un estudi pioner que estudia la discriminació laboral per raons de religió i cultura a Espanya, Alemanya i Països Baixos. Aquesta investigació també afirma que sí existeix un biaix estadísticament perjudicial per a les dones musulmanes en els tres països, a Espanya aquest és molt més pronunciat. (Ubieto, 2022).

Selam (2016), presidenta de l'Associació Intercultural de Melilla, va ressaltar en una entrevista que portar el "hijab" en el seu lloc de feina no afecta el seu exercici laboral, de la mateixa manera que portar una gorra no afecta el lloc de treball i poder desenvolupament aquest. "Hi ha advocades, polítiques, infermeres i altres professionals qualificats que porten el vel islàmic al seu lloc de treball i això no les impedeix en absolut exercir la seva feina".

"La dona musulmana que es posa un "hijab" o mocador, com jo, és la cara visible de l'Islam. Jo abans d'usar-lo era igualment musulmana, però ningú ho sabia a menys que jo li ho digués. I no patia les discriminacions que pateixo des que l'utilitzo i que es veuen

reflectides, per exemple, en el fet que no he estat mai cridada a una entrevista laboral després d'enviar moltíssims currículums amb una foto meva. Tot i que ara, com s'aconsella no incloure la foto (precisament per evitar aquests biaixos), ja no ho faig." (Sánchez, 2024).

Tal com ens afirma Bárbara (2024), es pot comprovar que les dones que no han portat el "hijab" tota la vida i decideixen portar-ho noten una diferència significativa quant a trobar una feina. El testimoni de la Bárbara, graduada en Treball Social, és una realitat que pateixen moltes dones tant a Espanya com a la resta d'Europa, afirma que la primera feina que va aconseguir amb el "hijab", va enviar el currículum sense foto i a més era una feina on no hi va haver una entrevista prèvia, ja que es tractava d'una urgència i havia de començar l'endemà, ressaltava que en arribar a l'endemà abans que s'obrissin les portes de l'oficina la van confondre amb una usuària; "la idea percebuda és que una dona amb "hijab" va com una usuària i no com una professional" (Sánchez, 2024).

4.6. El paper del treball social davant els obstacles laborals de la dones musulmanes amb “hijab”

Per començar a abordar aquest apartat de la investigació cal començar definint la figura del treballador social. L'Assemblea General de la FITS (*Federación Internacional de Trabajo Social*) d'Australia (2014), defineix el treball social com;

“[...] profesión basada en la práctica y una disciplina académica que promueve el cambio y el desarrollo social, la cohesión social, y el fortalecimiento y la liberación de las personas. Los principios de la justicia social, los derechos humanos, la responsabilidad colectiva y el respeto a la diversidad son fundamentales para el trabajo social. Respaldada por las teorías del trabajo social, las ciencias sociales, las humanidades y los conocimientos indígenas, el trabajo social involucra a las personas y las estructuras para hacer frente a desafíos de la vida y aumentar el bienestar. La siguiente definición se puede ampliar a nivel nacional y/o regional.” (Federación Internacional de Trabajo Social, 2014)

Segons Aceña, 2017, les funcions del treballador social són:

- Funcions pedagògiques: aquesta funció permet preveure i generar experiències que permeten a les persones consolidar-se en les seves pròpies capacitats, afrontar i resoldre situacions, promoure la confiança en si mateixes i estimular l'autonomia de les persones. Així com prevenir desajustos en el procés d'inserció sociolaboral adoptant mesures per corregir i perquè la persona arribi al domini de què pretén aconseguir. Les tutories i l'acompanyament al llarg del procés és imprescindible.
- Funcions assessores: permeten l'adequació dels processos curriculars d'aprenentatge en la vida, així com el disseny de programes ocupacionals per adaptar-se a les demandes socials (cursos de formació, etc.), i en el desenvolupament de programes d'intervenció social en correspondència amb la demanda laboral. Aquesta funció assessora ajuda en el disseny d'estructures d'inserció per part de l'administració i ONG i en el desenvolupament de recursos com borses de feina, accions per l'auto treball.
- Funcions tècniques: el treballador social acompanyarà en la posada en marxa i l'atenció (grupal o individual) amb les persones que són ateses, també realitzarà un desenvolupament d'investigació que permeti la innovació i un coneixement més profund en la realitat sociolaboral.
- Funcions mediadores: com a mediador, el treballador social s'interposarà entre l'empresari i la persona per crear acords que facilitin la inserció, a més, ajudarà a la cerca, implementació i gestió de recursos que possibilitin informació i apropi canals d'accés a oportunitats laborals per la persona. Així mateix, serà una figura clau per la relació amb altres recursos socials, sanitaris, educatius i culturals, també, generarà experiències (pràctiques, tutoritzacions en lloc de treball reals, visites a empreses, xerrades amb altres persones o professionals).

D'aquesta manera, el treballador social es converteix en un agent clau en la lluita contra l'exclusió social i en la promoció en la inclusió laboral en contribuir en el desenvolupament de polítiques o estratègies socials que permeten a les persones i comunitats més vulnerables, com les dones amb "hijab", a millorar la seva situació socioeconòmica.

Tal com s'ha pogut llegir, la figura del treballador social pot desenvolupar un paper fonamental en el suport i acompanyament de les dones musulmanes amb vel islàmic que es troben amb obstacles que els dificulta l'accés al mercat laboral.

Segons Hernández (s.d.), el treballador social té un paper fonamental en la inserció laboral de les persones vulnerables com ho són les dones musulmanes amb "hijab", ja que s'encarrega de facilitar l'accés al mercat laboral i de millorar les condicions socioeconòmiques de les persones en risc d'exclusió. Per això, és necessari que el treballador social tingui un coneixement fonamental de les polítiques i recursos disponibles en matèria, així com les habilitats i les competències que demana el mercat laboral.

5. Exposició i anàlisi del resultats recollits

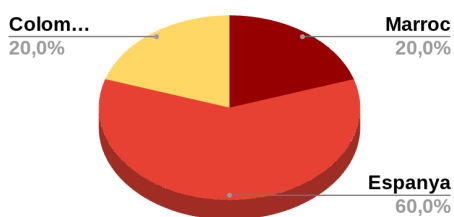
Les entrevistes es van portar a terme a un total de 10 dones, un grup de 5 dones musulmanes amb "hijab" que viuen a Espanya i 5 dones musulmanes amb "hijab" que viuen a Bèlgica. Els resultats es veuran classificats per dos grups, en el primer bloc tindrà lloc els resultats de les dones entrevistades a Espaya, i en el segon bloc les dones de Bèlgica.

Tot seguit, presentaré i explicaré els resultats obtinguts a partir del treball de camp (entrevistes), i finalment, oferiré amb detall una discussió, oferint una contrastació d'aquests resultats amb el marc teòric.

5.1. Resultats de les dones entrevistades d'Espanya

Dades sociodemogràfiques

GRÀFICA 1: Lloc de naixement

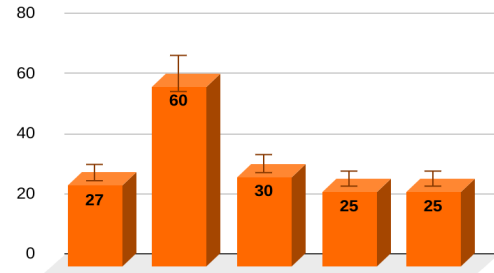

De les 5 dones entrevistades 3 són nascudes a Espanya, especialment a Girona i els seus voltants, mentre que una d'elles és nascuda a Colòmbia i una altra al Marroc.

Elaboració pròpia

GRÀFICA 2: Edats de les persones entrevistades

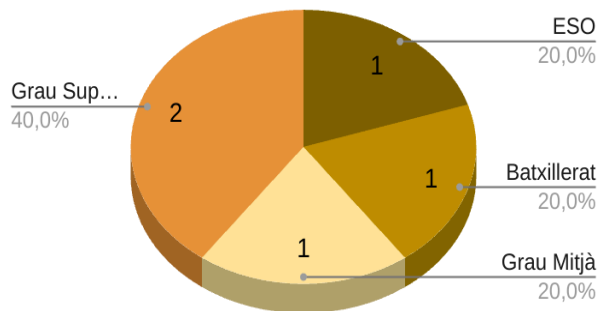
L'edat de les dones entrevistades ronda entre els 25 i els 30, tot i que també es va entrevistar a una dona de 60 anys.

Elaboració pròpia

Nivell formatiu

GRÀFICA 3: Nivell educatiu assolit

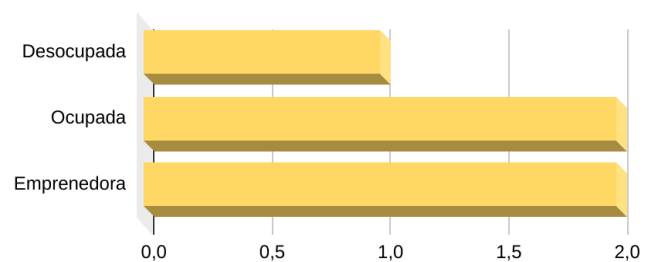
Aquest gràfic representa els resultats del nivell educatiu de les dones entrevistades. Com es pot observar es força variat. De les 5 dones dos tenen una formació en Grau Superior, mentre que les 3 altres una està graduada de l'ESO, una altra en Batxillerat i l'última en Grau Mitjà.

Elaboració pròpia

Situació laboral

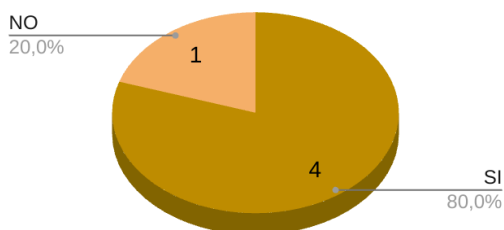
GRÀFICA 4: Situació laboral actual

De les 5 persones entrevistades per aquesta investigació només una d'elles està desocupada i es troba a l'atur.

Elaboració pròpia

GRÀFICA 5 i 6: Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”? Si es que si, com t’has sentit davant aquest rebuig?

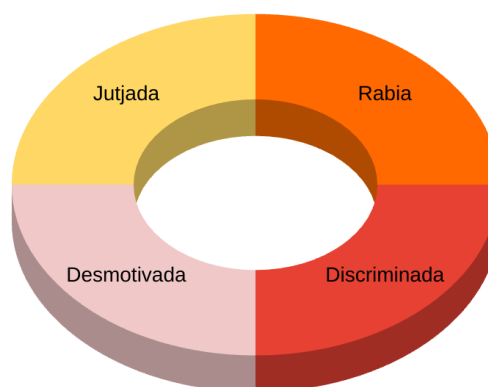

De les dones entrevistades el 80% si van rebre alguna mena de rebuig en alguna oferta laboral, mentre que l'altre 20% afirma no haver rebut.

Elaboració pròpia

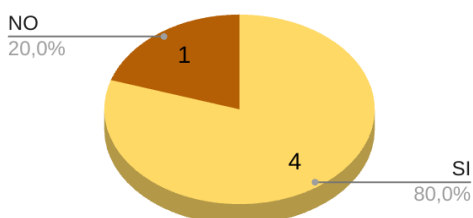
Aquest gràfic fa referència als adjectius van utilitzar les dones entrevistades en la primera pregunta per explicar com es van sentir quan van rebre el rebuig en una oferta de treball. I com es pot observar tots són negatius.

“em vaig sentir amb rabia, ja que, no et deixen demostrar el que saps i com ets com a persona [...]” (E1, comunicació personal, 27/02/2024, dona entrevistada d'Espanya) .

Elaboració pròpia

GRÀFICA 7: Algun cop t’has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”?

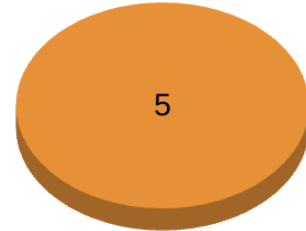
De les 5 dones entrevistades només una afirma no haver-se presentat mai a una entrevista per una oferta de feina sense el “hijab”, la resta afirmen si haver-ho fet.

Elaboració pròpia

Situació de discriminació

GRÀFICA 8 i 9: Penses que les dones musulmanes amb “hijab” presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

De la pregunta, de si pensen que les dones musulmanes es troben en risc d'exclusió laboralment, el 100% de les persones entrevistades afirmen que sí.

Elaboració pròpia

"Els costa acceptar que una dona musulmana que ha decidit posar-se el vel pugui tenir estudis i que treballi [...]". (E1, comunicació personal, 7/03/2024).

"Els mitjans de comunicació, amb les males notícies que donen sobre els musulmans, han fet que els prejudicis continuïn creixent [...]". (E3 comunicació personal, 13/03/2024).

"Pocs són els llocs de treball on no et posin "pegues" per portar el hijab i t'acceptin tal com ets [...]". (E4 comunicació personal, 26/03/2024).

"[...] en general, la gent rebutja a la dona treballadora només pel símbol religiós, i és molt trist [...]". (E5 comunicació personal, 30/03/2024).

GRÀFICA 10: Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el “hijab”?

<i>"amb ràbia i frustració però després he decidit pensar en positiu [...]". (E1, comunicació personal, 7/03/2024).</i>
<i>"Em van dir que si volia la feina m'havia de treure el "hijab". (E2, comunicació personal, 9/03/2024)</i>
<i>"El primer cop que vaig rebre un rebuig vaig sortir plorant i amb un sentiment d'infravaloració". (E3, comunicació personal, 13/03/2024)</i>

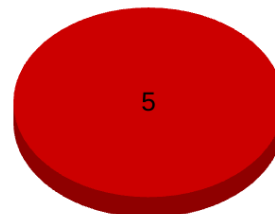
En aquesta taula hi figuren els sentiments i les experiències viscudes de les persones entrevistades i que porten el "hijab". Totes 5 afirmen assenyalar haver actuat malament, o simplement amb una actitud positiva.

“Acceptar la situació i marxar, és trist que no vegin més enllà del hijab...”. (E4, comunicació personal, 26/03/2024)

“Gràcies a Déu encara no he experimentat aquesta situació i espero no fer-ho mai”. (E5, comunicació personal, 30/03/2024)

GRÀFICA 11: En el teu currículum tens una foto amb “hijab”?

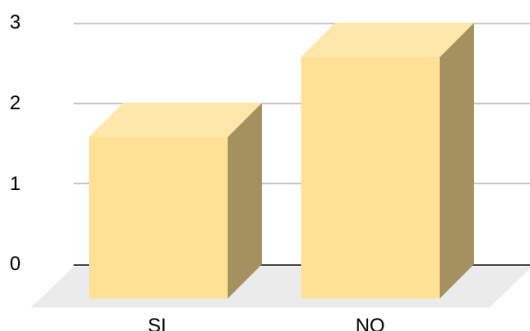
El 100% de les dones entrevistades afirmen tenir una foto amb el “hijab” en el seu curriculum vitae.

Elaboració pròpia

"No he dubtat, ja que no acceptaria una oferta sense hijab, val més que no et truquin perquè han vist que portes el vel a què et truquin i et demanin que te'l treguis per poder treballar amb ells i et fessin passar un mal estona". (E1, comunicació personal, 7/03/2024).

GRÀFICA 12: Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto?

De les persones entrevistades, només dues assenyalen haver tingut dubtes en si posar la foto de curriculum vitae sense el “hijab”, la resta no han dubtat en cap moment i ho tenien clar.

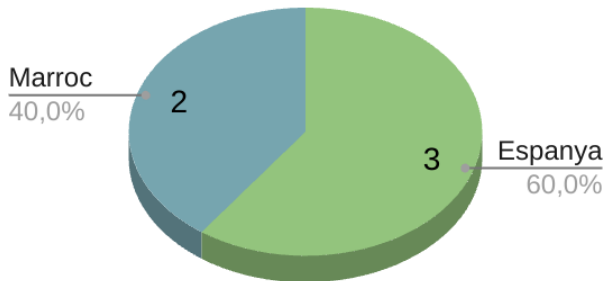
Elaboració pròpia

5.2. Resultats de les dones entrevistades de Bèlgica

Dades sociodemogràfiques

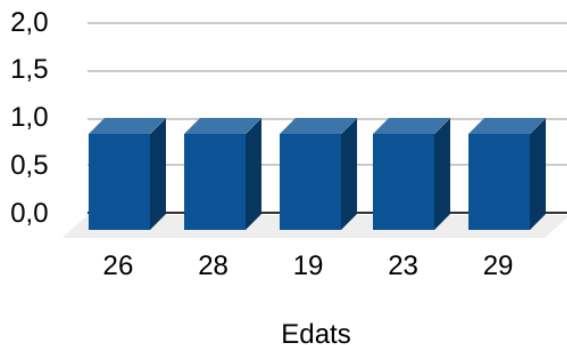
GRÀFICA 1: Lloc de naixement

De les dones entrevistades a Bèlgica 3 són nascudes a Espanya i la resta al Marroc.

Elaboració pròpia

GRÀFICA 2: Edats de les persones entevistades

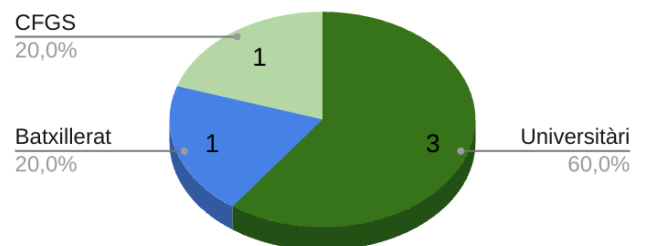
L'edat de les 5 dones entrevistades ronda entre els 19 i els 29. I la mitjana d'edat d'aquestes dones musulmanes és de 26 anys.

Elaboració pròpia

Nivell formatiu

GRÀFICA 3: Nivell formatiu assolit

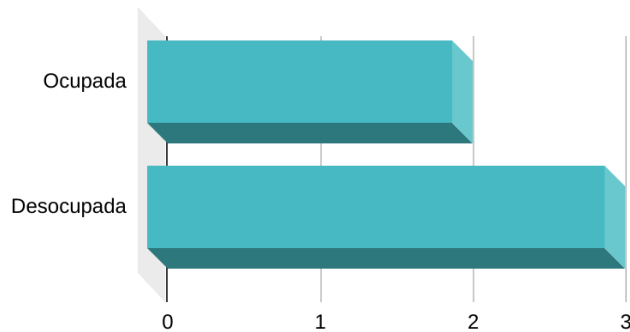
El nivell educatiu assolit de les persones entrevistades és variat, 3 d'elles estan graduades en un grau universitari mentre que les dues altres, una en cicle Formatiu de Grau Superior i una en Batxillerat.

Elaboració pròpia

Situació laboral

GRÀFICA 4: Situació laboral actual

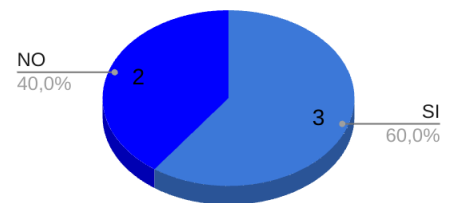

De les 5 dones entrevistades 3 estan en una situació de desocupació laboral, i només dues d'elles estan treballant.

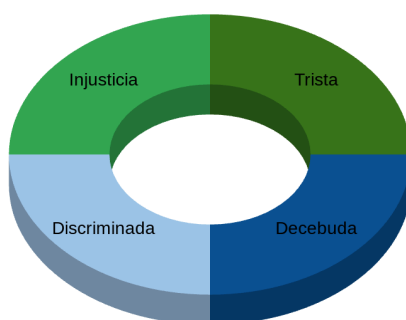
Elaboració pròpia

GRÀFICA 5 i 6: Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el "hijab"? Si es que si, com t'has sentit davant aquest rebuig?

De les dones entrevistades el 60% afirma haver rebut alguna vegada un rebuig en una oferta de treball per dur el "hijab", mentre que l'altra 40% assenyala no haver rebut cap rebuig.

Elaboració pròpia

De les 3 dones entrevistades que afirmen haver estat rebutjat en el lloc de treball pel fet de portar el "hijab", assenyalen haver-se sentit "injustícia, tristor, discriminació i decepció".

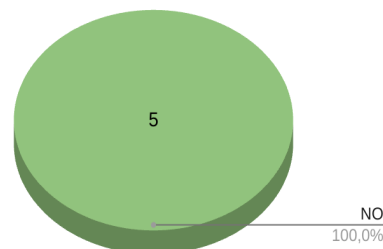
Elaboració pròpia

GRÀFICA 7: Algun cop t'has presentat en una oferta de treball sense el "hijab"?

Del total de les dones entrevistades el 100% afirmen no haver-se presentat mai a una entrevista de feina sense el "hijab".

"Abans quan encara no portava el "hijab" si, les persones molt simpàtiques amb mi, em deien que si a la primera fos del que fos la feia, no rebia cap mena de rebuig".

(E1, comunicació personal, 2/03/2024).

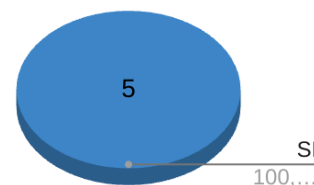

Elaboració pròpia

Situació de discriminació

GRÀFICA 8 i 9: Penses que les dones musulmanes amb "hijab" presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

De les 5 dones entrevistades, el 100% està d'acord en el fet que les dones musulmanes que porten el "hijab" presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió social.

Elaboració pròpia

"A causa de la por al que és desconegut, a causa de la televisió i de les persones que són pobres mentalment" (E1, comunicació personal, 2/03/2024).

"Si, totalment, només veuen el "hijab", no veuen els nostres estudis, experiències, ni els nostres valors, els mitjans de comunicació, amb les males notícies que donen sobre els musulmans, han fet que els prejudicis continuïn creixent i impedeix a les dones musulmanes que porten el vel a ser contractades i tenir un treball estable que els doni ingressos" (E2, comunicació personal, 2/03/2024).

"Tot el coneixement que tenim estan en el cap i no en el cabell i en el cos, ho veig molt estúpid [...]" (E3, comunicació personal, 15/03/2024).

"Sí, de vegades ens poden excloure directament només pel simple fet de portar "hijab", no crec que sigui un risc portar-lo a la feina, el que passa és que moltes empreses ho veuen com una amenaça. Quan en realitat és només una peça religiosa com tantes altres, han d'acceptar i respectar la decisió i el dret a escollir la religió que volen i saber diferenciar entre religió i capacitats en el món laboral." (E4, comunicació personal, 18/03/2024).

" [...] a poc a poc entre totes es pot reduir aquest risc i que se'ns accepti tal com som i sobretot com vestim" (E5, comunicació personal, 24/03/2024).

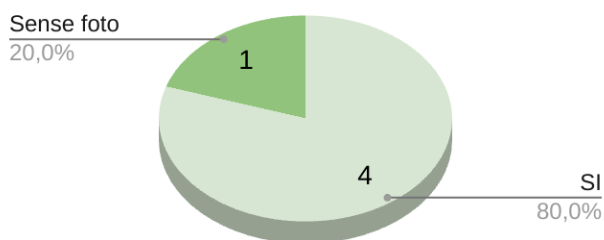
GRÀFICA 10: Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el "hijab"?

"Molta indignitat i amb ràbia, però és una situació difícil de controlar i que no depen de tu". (E1, comunicació personal, 2/03/2024).
"No vaig fer res, vaig agafar el meu bolso i vaig marxar, i educadament els vaig dir que tingues molta sort". (E2, comunicació personal, 2/03/2024).
"Trista, la veritat, vaig sortir quasi plorant, és un sentiment molt extrany". (E3, comunicació personal, 15/03/2024).
"Malament, però amb el cap ben alt, sempre amb la idea positiva de què aquí no m'han valorat i que ja trobaré a algú que si valori el que sóc i el respecti el meu "hijab". (E4, comunicació personal, 18/03/2024).
"sempre cal ser positiu, perquè si no t'han acceptat en aquell treball és perquè no valoran a les persones pel seu coneixement sinó per la seva religió i la seva forma de vestir[...]". (E5, comunicació personal, 24/03/2024).

En aquesta taula es poden llegir els sentiments i les sensacions que han tingut les dones musulmanes entrevistades que porten el "hijab". Totes 5 afirmen assenyalar haver actuat malament, o simplement amb una actitud neutra.

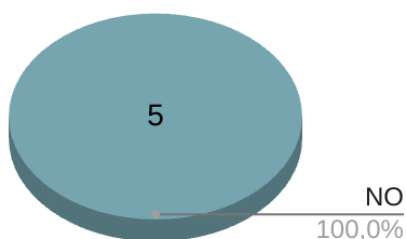
GRÀFICA 11: En el teu currículum tens una foto amb “hijab”?

De les 5 persones entrevistades només una dona afirma no tenir foto de perfil, mentre que la resta assenyala si tenir una foto de perfil on porten el “hijab”.

Elaboració pròpia

GRÀFICA 12: Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto?

Cap de les dones entrevistades ha dubtat algun cop en posar una foto en el currículum sense el “hijab” o directament no posar foto.

Elaboració pròpia

"Si, vaig dubtar molt, però vaig pensar que seria millor deixar la foto i presentar-me a l'entrevista amb el vel i estalviar-me la mala experiència, que si em truquen sàpiguen que porto el vel" (E3, comunicació personal, 15/03/2024).

"Sempre amb el "hijab", no he dubtat mai de la meva identitat i del que soc i el que valc" (E5, comunicació personal, 24/03/2024).

6. Discussió

Al llarg de la recerca s'ha pogut observar la importància de la pràctica religiosa entre les dones musulmanes que porten el "hijab" pot causar greus problemes per trobar un lloc de treball.

Cal tenir present que tot i que existeixen protecció legal que defensen la igualtat d'oportunitats i drets, aquests drets poden estar limitats en el moment de la recerca laboral d'aquestes dones musulmanes que porten el "hijab". És important tenir present que les lleis protegeixen els casos més evidents i greus, en canvi, la discriminació que poden patir aquestes dones pot ser més complicada de demostrar i denunciar una situació de discriminació o rebuig, ja que es tracta de casos menys visibles socialment.

Després de portar gairebé dos anys vivint a la capital de Bèlgica, Brussel·les, i veure diàriament a dones que porten el "hijab" treballant en grans cadenes com Lidl, Action, Zara, Primark, H&M, entre moltes més, vaig decidir elaborar aquesta recerca per comprovar i comparar les dificultats que presenten les dones musulmanes amb "hijab" a Espanya per incorporar-se al mercat laboral amb les dones que porten el "hijab" a Bèlgica, les dades obtingudes m'han sorprès bastant i no eren gens les que m'esperava.

Les dades obtingudes en aquesta recerca ens demostren que en gairebé en tots dos països trobar un lloc de treball sent una dona musulmana amb "hijab" no és una tasca gens fàcil, i els obstacles estan presents tant a Bèlgica com a Espanya.

De les 5 dones entrevistades a Espanya, 3 són nascudes a Girona, 1 a Colòmbia i 1 al Marroc. Mentre que a Bèlgica 2 són nascudes al Marroc i 3 a Espanya.

Pel que fa al rang de dones entrevistades a Espanya és d'entre els 25 i els 60 anys, i les dones entrevistades a Bèlgica ronda entre les edats de 19 i 29.

Quant al nivell educatiu assolit per les dones viscudes a Espanya, de les 5 dones entrevistades, 2 estan graduades en Cicle Formatiu de Grau Superior, 1 en Educació Secundària Obligatòria, 1 en Batxillerat i 1 en Cicle Formatiu de Grau Mitjà, mentre que a Bèlgica, 3 estan graduades en un grau universitari, 1 en Cicle Formatiu de Grau Superior i 1 en Batxillerat.

4 de les dones entrevistades a Espanya estan actives laboralment, i només 1 està en estat d'atur. Mentre que a Bèlgica, de les 5 dones, 3 estan en atur i 2 actives.

En la pregunta feta a les dones entrevistades "Has patit algun cop rebut en una oferta laboral pel fet de portar el "hijab"?", a Espanya 4 de les dones entrevistades afirmen haver rebut algun cop rebut, mentre que 1 ho nega. I a Bèlgica, de les 5 dones, 3 afirmen haver rebut algun cop rebut i 2 no.

Aquests fets estan recolzats per les teories ja existents, com la que ens afirma l'Associació Marroquí per a la integració immigrants, on a través de noves mesures antiterroristes, polítiques migratòries i discussions polítiques perllonguen una sèrie d'imatges negatives sobre la religió musulmana i els seus practicants.

A Espanya, 4 de les 5 dones entrevistades afirmen haver-se presentat algun cop a una oferta de feina sense el "hijab", mentre que a Bèlgica, de les 5 dones cap s'ha presentat mai a una oferta de treball sense el "hijab".

Tant a Espanya com a Bèlgica, les 10 dones entrevistades estan d'acord en el fet que les dones musulmanes presenten un elevat risc de ser excloses laboralment, fet provocat per la desconexió de la societat de la diversitat cultural i la normalització dels discursos d'odi.

A la gràfica 10 dels resultats, en tots dos països podem observar que els sentiments de les dones musulmanes davant un rebut laboral és molt semblant, tant a Espanya com a Bèlgica, han tingut un pensament positiu, han acceptat la situació, han sortit plorant, i amb molta indignació. Per tant, podem veure que tots dos països han experimentat un rebut o alguna dificultat en alguna oferta laboral a causa de portar el "hijab", ja que, gairebé en totes les ofertes laborals se'ls hi posa la condició de desvestir-se de la seva identitat religiosa. Aquests resultats reforcen les teories vigents, com l'afirmació de la Yonaida Selam (2016) quan diu que el vel en el lloc de treball no afecta el seu exercici laboral ni en el seu desenvolupament, tanmateix, en l'article 14 de la Constitució espanyola es defensa el dret a la igualtat i es rebutja qualsevol acte discriminatori, incloent-hi l'ús del "hijab".

Cal tenir en compte que aquesta discriminació laboral genera un impacte emocional força important en les dones que usen el "hijab".

En l'última pregunta de l'entrevista on els demanava si tenien una foto amb el "hijab" en el seu Curriculum vitae, a Espanya les 5 dones entrevistades em van afirmar que si, mentre que a Bèlgica, 1 no té foto i les 4 restant la tenen amb el "hijab". I de si algun cop han dubtat en si posar una foto amb "hijab", de les dones entrevistades a Espanya, 2 afirmen haver tingut dubtes, i 3 no, mentre que a Bèlgica, totes 5 dones afirmen no haver tingut mai dubtes.

A Bèlgica, l'any 2023, una empresa va prohibir a una treballadora que portés el "hijab" i es va justificar que pretenia mantenir la neutralitat religiosa de l'empresa, a més considerava que no estava vulnerant els drets i la llibertat religiosa de la dona. (Bermúdez, 2023). Aquesta notícia va provocar un revoltori, sobretot, entre les dones que porten el "hijab" a Bèlgica, ja que el Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE), va donar la raó a l'empresa i no a la dona, aquestes tenien por que l'empresa on estaven treballant pogués fer el mateix.

En definitiva, dels resultats obtinguts amb la mostra entrevistada, totes les dones tenen una formació que els permet incorporar-se al mercat laboral, però malgrat això, tal com afirma Galenda (2011), les dones musulmanes que porten el "hijab" solen ser estigmatitzades de manera automàtica, ignorant tots els mèrits que han aconseguit al llarg de la seva vida, i l'únic que es percep d'ella és la manera que va vestides. Per insistir una mica més en el tema, Maysoun Douas (2019), comparteix que una dona musulmana es veu obligada a demostrar a la societat que és una persona integrada i es mereix ser respectada pels altres. Aquests fets ens fan reflexionar sobre les dificultats que tenen aquest col·lectiu per incorporar-se al mercat laboral, les decisions que han de prendre per dur a la pràctica la seva professió, ja que a vegades han de prendre decisions que les fan deixar de ser qui són, i no ser reconegudes per les seves competències i habilitats professionals, que és el que realment importa.

Per acabar, m'agradaria parlar del que Topper (2019) posa en qüestió, aquesta diu que el "vel és com l'alcohol" donant a entendre que el "hijab" és un element perjudicial per a aquestes persones. Però, amb els resultats obtinguts, he pogut comprovar que les

dones entrevistades defensen i veuen el vel islàmic com un element que forma part del seu estil de vida i de la seva identitat.

7. Conclusions

Els objectius d'aquesta recerca s'han pogut reflectir mitjançant el mètode qualitatiu amb la tècnica d'entrevistes en profunditat. Segons les troballes al llarg d'aquest estudi i tenint en compte els resultats comparatius de les entrevistes realitzades, es pot dir que hi ha diverses barreres i obstacles en què es troben les dones musulmanes amb "hijab" i amb o sense estudis postobligatoris tant a Espanya com a Bèlgica, per a la seva integritat en el mercat laboral.

Després de fer aquesta investigació, es fa evident que les dones d'origen migrant amb vel islàmic tant a Bèlgica com a Espanya pateixen una gran discriminació ocupacional, ja que sumant les dificultats que comporta ser dona, se li suma les dificultats de tenir un aspecte racialitzat i portar al "hijab".

Els resultats de la recerca es reflecteixen en un percentatge força important de les dones musulmanes entrevistades que acaben rebutjant l'oferta laboral on no se'ls permet portar el "hijab", i evitar així haver d'abandonar els seus valors i els seus principis, tenint la confiança en si mateixes en llocs que prohibeixen l'ús del "hijab".

El rebuig que viuen les dones musulmanes que porten el "hijab" dins el sector laboral, no és un acte anecdòtic que passa en alguna persona en un moment concret, sinó que és un fet quotidià, tal com s'ha pogut reflectir segons les tesis dels diferents autors i els resultats obtinguts per les dones entrevistades tant a Espanya com a Bèlgica, aquest fet està recolzat per les polítiques i l'imaginari social que fa creure que com a dones, s'ha d'encaixar en uns cànons i s'han de vestir i actuar com se'ls digui o com ho faci la societat que t'envolta. A més a més, està recolzat per un sistema que ens educa des de l'extremisme laic, en el qual les religions semblen ser la desgràcia mundial i intentar fer el possible per evitar-les en entorns laborals.

Això ens demostra la necessitat i la importància de la figura del treball social en aquest col·lectiu, per prendre les mesures afectives per poder eliminar aquesta discriminació present en les vides d'aquestes dones en l'àmbit laboral, generant un treball comunitari

amb la finalitat de sensibilitzar i educar a la societat. A més, el professional de treball social igual que altres professionals són humans i els humans s'equivoquen, per això tal com afirma Begoña (2016) en el seu llibre "Ética de los Servicios Sociales" és vital que els professionals es vagin formant, per actualitzar-se, estar el dia i conèixer el que passa en el seu entorn, ja que les seves intervencions tenen una gran rellevància en la vida de la persona atesa. Per realitzar aquesta funció una de les recomanacions que considero que tindria una bona utilitat és incorporar la figura del Treball Social en els serveis d'ocupació i orientació professional, el qual actualment no hi són, ajudaria en el procés de mediació entre empresari i la persona afectada i podria facilitar la recerca de feina de les dones que han decidit dur el "hijab".

Pel que fa a la pregunta redactada al principi d'aquesta recerca, he de compartir que em sento plena i satisfeta, ja que al llarg del procés de recerca he pogut descobrir i confirmar l'existència en tots dos països gairebé per igual la presència de discriminacions i de dificultats que presenten aquestes persones en la seva integritat laboral. A més de demostrar que existeix una problemàtica tot i no ser visible però existeix. Per tant, he pogut comprovar i desmentir el mite i la meva idea que a Bèlgica l'oportunitat laboral per les dones musulmanes amb "hijab" és millor que la d'Espanya.

Un altre punt és que el procés de la recerca de dones amb "hijab" tant a Espanya com a Bèlgica per l'elaboració de l'entrevista no ha estat gens fàcil, sobretot a Bèlgica, pel simple fet de no conèixer a gent ha fet que la franja d'edat de les dones entrevistades sigui limitada tot i que m'hagués agradat entrevistar a dones de diferents edats. Ja que les persones entrevistades a Bèlgica són estudiants o que recentment han acabat la seva carrera acadèmica i s'estan incorporant en el mercat laboral. Bàsicament, perquè després d'estudiar el tema principal, en general, sento força interès i motivació per investigar i descobrir més sobre aquest col·lectiu. A més, també m'agradaria fer una comparativa entre les persones afectades, i aprofundir en la imatge que té la societat cap aquest col·lectiu.

Per anar acabant, una altra cosa que també m'hauria agradat canviar, seria el temps, ja que per realitzar una bona investigació fa falta més temps i més mostra, per poder dir que realment existeix una discriminació simbòlica en l'ús del "hijab" en l'àmbit laboral a Espanya. Per aquest motiu, un dels meus propòsits en un futur és no acabar aquí el

procés de recerca i buscar l'oportunitat de poder continuar descobrint més sobre les estratègies adaptatives que fan servir les dones musulmanes amb vel islàmic en la seva integració en el món laboral i el rol del treball social com a suport envers aquest col·lectiu.

8. Referències bibliogràfiques

- Asociación Marroquí para la integración de inmigrantes. (n.d.). *Islamofobia.es. Página Web Asociación Marroquí Para La Integración de Inmigrantes.* <https://www.islamofobia.es/>
- Aceña.N. (2017). *¿Qué papel ocupa el Trabajo Social en los procesos de inserción sociolaboral?*. Recopilado de: <https://zaguan.unizar.es/record/65392/files/TAZ-TFG-2017-1735.pdf>
- BOE (2020). *Constitución Española.* www.boe.es. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>
- Bermudez, M. (2023). *Una empresa prohíbe que una trabajadora lleve hiyab y el TJUE lo avala.* Principal.cat. <https://www.principal.cat/es/mundo-global/20230504/9321-tjue-hijab-belgica-prohibicion-empresa-rumania->
- Bellejo Belkasem, A. (2018). *El velo islámico, un derecho transgredido.* <https://riull.ull.es/xmlui/bitstream/handle/915/9364/El%20velo%20islamico%2C%20un%20derecho%20transgredido.%20Discriminacion%20simbolica%20y%20obstaculos%20a%20los%20que%20se%20enfrenta%20la%20mujer%20musulmana%20en%20el%20mercado%20laboral%20espanol..pdf>
- ELMUNDO (2026). *Tengo derecho a trabajar con velo.* <https://www.elmundo.es/sociedad/2016/06/10/5756a1bd468aeb14228b45b8.html>
- Galende, A. (2011). *La percepción de las mujeres veladas sobre su inserción en el mercado laboral español: un estudio longitudinal.* Red de Revistas Científicas de América Latina, vol. 9, núm. 17, 2011, pp. 187-19 <https://www.redalyc.org/pdf/552/55222591012.pdf>
- Grigore, A. E. (2022). *El velo islámico, eterna causa de discriminación.* Trabajo, Persona, Derecho, Mercado, 5, 269–281. <https://doi.org/10.12795/TPDM.2022.i5.12>
- García Vázquez, S. (2013). *El derecho a la libertad religiosa y el uso del velo islámico. marco constitucional, normativo y jurisprudencial.* https://ruc.udc.es/dspace/bitstream/handle/2183/12565/AD_17_2013_art_18.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Grigore, E. (2022). *El velo islámico, eterna causa de discriminación.* <https://revistascientificas.us.es/index.php/Trabajo-Persona-Derecho-Merca/article/view/20701/18385>

- Hernández, M., Pérez, M., i Parra, G. (s.d.). *Discursos de mujeres musulmanas marroquíes acerca de los usos y significados del velo islámico*. Universidad de Salamanca.
<https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/7858/hernandez-perez-parra-text.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Colegio Profesional de Trabajo Social de Córdoba (2014). *La Profesión - El Trabajo Social* https://www.cgtrabajosocial.es/cordoba/El_trabajo_social
- Motilla, A. (s.d.). *El problema del velo islámico en europa y en españa*. https://www.boe.es/biblioteca_juridica/anuarios_derecho/abrir_pdf.php?id=ANU-E-2004-10008700129
- Maysoun Douas (2019). *Maysoun Douas: feminismo, transversalidad e islam*. Twist Islamophobia.org
<https://twistislamophobia.org/2023/03/27/maysoun-douas-feminismo-transversalidad-e-islam/>
- Oulad Bouaarfa El Gribes, C. (2017). *Mujeres y el mercado laboral español*. https://ddd.uab.cat/pub/tfg/2017/178149/TFG_couladbouaarfa.pdf
- Olivar Hernández, M. (n.d.). *El profesional del trabajador social en los procesos de inserción laboral*.
<https://uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/62549/TFG-G6446.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Prevención de la Islamofobia. (2014). *Asociación Marroquí Para La Integración de Inmigrantes*. <https://www.asociacionmarroqui.com/islamofobia/>
- Quran.com. (2024). *Surah An-Nur - 30-31*. <https://quran.com/an-nur/30-31>
- Ramírez, A. (2011). *La trampa del velo: el debate sobre el uso del pañuelo musulmán*. Madrid: La Catarata.
- Roman Maestre, B. (2016). *Ética de los Servicios Sociales*. Herder Editorial.
- Rojo, P. i Carrión, M. (2022). *Observatorio Islamofobia*. <https://www.observatorioislamofobia.org/que-es-la-islamofobia/>
- Rodríguez, J. A. (2006). *El velo islámico*. Universidad de La Laguna. https://riull.ull.es/xmlui/bitstream/handle/915/15053/CL_05_%282006%29_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sánchez, B. (2024). *Soy musulmana y encontrar trabajo en España ha sido muy difícil para mí. ¿Cuándo habrá incentivos en las empresas para que contraten a más mujeres racializadas?*. Osoigo.com

<https://www.osoigo.com/es/barbara-sanchez-6-soy-musulmana-y-encontrar-trabajo-en-espana-ha-sido-muy-dificil-para-mi-cuando-habra-incentivos-en-las-empresas-para-que-contraten-a-mas-mujeres-racializadas.html>

- Seller, P. (2024). *La participación ciudadana en el ámbito local, eje transversal del trabajo social comunitario*. Rua.ua.es. <https://doi.org/1133-0473>
- Topper, I. (2019). *¿Debe Europa prohibir el velo?*. El confidencial. https://blogs.elconfidencial.com/mundo/de-algeciras-a-estambul/2019-02-08/debe-europa-prohibir-velo_1810398/
- Ubieto, G. (2022, August 22). *Las musulmanas tienen un 37% menos de posibilidades de ser contratadas que el resto de mujeres*. Elperiodicodeespana; El Periódico de España. <https://www.epe.es/es/activos/20220822/mujeres-musulmanas-menos-posibilidad-es-contratadas-14327037>
- Velasco, I. (2016). *Tengo derecho a trabajar con velo*. El mundo.es <https://www.elmundo.es/sociedad/2016/06/10/5756a1bd468aeb14228b45b8.html>
- OMPI (2024). *La constitución belga*. WIPO Lex. <https://www.wipo.int/wipolex/es/text/262277>

9. Annexos

9.1. Annex A: Graella del perfil de dones entrevistades

PERFIL DE DONE ENTREVISTADES A CATALUNYA	
Número d'entrevistes	Característiques principals
E1	Sexa: Dona Edat: 27 anys Col·lectiu: dona musulmana amb "hijab". Persona que ha viscut la situació. Ocupació: Activa (administrativa)
E2	Sexa: Dona Edat: 60 anys Col·lectiu: dona musulmana amb "hijab". Persona que ha viscut la situació. Ocupació: Atur
E3	Sexa: Dona Edat: 28 anys Col·lectiu: dona musulmana amb "hijab". Persona que ha viscut la situació. Ocupació: Inician un emprendiment
E4	Sexa: Dona Edat: 25 anys Col·lectiu: dona musulmana amb "hijab". Persona que ha viscut la situació. Ocupació: Atur
	Sexa: Dona

E5	<p>Edat: 25 anys</p> <p>Col·lectiu: dona musulmana amb "hijab".</p> <p>Persona que ha viscut la situació.</p> <p>Ocupació: Analista de laboratori</p>
-----------	---

PERFIL DE DONE ENTREVISTADES A BRUSEL.LES	
Número d'entrevistes	Característiques principals
E1	<p>Sexa: Dona</p> <p>Edat: 29 anys</p> <p>Col·lectiu: dona musulmana amb "hijab".</p> <p>Persona que ha viscut la situació.</p> <p>Ocupació: Atur</p>
E2	<p>Sexa: Dona</p> <p>Edat: 23 anys</p> <p>Col·lectiu: dona musulmana amb "hijab".</p> <p>Persona que ha viscut la situació.</p> <p>Ocupació: Activa</p>
E3	<p>Sexa: Dona</p> <p>Edat: 19 anys</p> <p>Col·lectiu: dona musulmana amb "hijab".</p> <p>Persona que ha viscut la situació.</p> <p>Ocupació: Estudiant</p>
	<p>Sexa: Dona</p> <p>Edat: 28 anys</p>

<p>E4</p>	<p>Col·lectiu: dona musulmana amb “hijab”.</p> <p>Persona que ha viscut la situació.</p> <p>Ocupació: Activa (encarregada en un supermercat)</p>
<p>E5</p>	<p>Sexa: Dona</p> <p>Edat: 25 anys</p> <p>Col·lectiu: dona musulmana amb “hijab”.</p> <p>Persona que ha viscut la situació.</p> <p>Ocupació: Activa (repcionista en un gimnàs)</p>

9.2. Annex B: Guió entrevista dissenyada

Edat:
Lloc de naixement:
Nivell d'estudis assolits:
Situació laboral actual:

- 1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el "hijab"?
Si es que si, com t'has sentit davant aquest rebuig?**

- 2. Algun cop t'has presentat en una oferta de treball sense el "hijab"? Si s'ha donat el cas has notat un tracta diferent?**

- 3. Penses que les dones musulmanes amb "hijab" presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?**

- 4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el "hijab"?**

- 5. En el teu currículum tens una foto amb "hijab"? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el "hijab" o directament no posar foto? Si es que si, per què?**

9.3. Annex C: Resultat de les entrevistes realitzades

9.3.1 Dones entrevistades de Catalunya:

A. E1

Edat: 27 anys
Lloc de naixement: Marroc
Nivell d'estudis assolits: Grau Superior d'Administració i finances
Situació laboral actual: Activa (administrativa)

1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”?

Si es que si, com t'has sentit davant aquest rebuig?

Si, un cop, la veritat és que em vaig sentir amb rabia ja que, no et deixen demostrar el que saps i com ets com a persona, prefereixen jutjar-te pel simple fet de portar un tros de tela al cap en lloc de valorar la teva experiència o estudis.

2. Algun cop t'has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”? Si s'ha donat el cas has notat un tracta diferent?

Si, per desesperació i perquè necessitava trobar-la urgentment, el tracta que vaig rebre era més agradable com una persona més d'aquí (Catalana), finalment no em van trucar.

3. Penses que les dones musulmanes amb “hijab” presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Sí, encara que tinguin bon nivell d'estudis, ja que, desgraciadament només es fixen en un tros de tela que portes al cap. Per aixó hi ha tantes persones musulmanes que decideixen anar a treballar a països com Alemanya, Holanda o Bègica. A la societat i a les oportunitats laborals que hi ha a Catalunya els costa acceptar que una dona musulmana que ha decidit posar-se el vel pugui tenir estudis i que treballi.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el “hijab”?

Al principi amb ràbia i frustració pero després hi decidit pensar en positiu, ja que ha sigut decisió meva de posar me'l i mai perdre la esperança perque estava segura que algú valoraria els meus estudis i em contractaria.

5. En el teu currículum tens una foto amb “hijab”? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto? Si es que si, per què?

Si, tinc una foto amb hijab. No he dubtat ja que no acceptaria una oferta sense hijab, val més que no et truquin perque han vist que portes el vel a que et truquin i et demanin que te'l treguis per poder treballar amb ells i et fasin passar un mal rato.

B. E2

Edat: 60 anys
Lloc de naixement: Figueres (Girona)
Nivell d'estudis assolits: EGB (l'ESO)
Situació laboral actual: Atur

1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”? Si es que si, com t'has sentit davant aquest rebuig?

Si, fa 11 anys que em vaig convertir a l'Islam, jo abans era cristiana no practicant i la religió musulmana em va interessar molt i la vaig estar estudiant durant uns anys fins que vaig decidir que era la religió amb la que m'es m'identificava. Al lloc de feina em van dir directament que o em treia el vel o no em contractaven. Vaig estar treballant durant 2 mesos sense el vel en un restaurant, finalment hi vaig deixar perquè no estava gens còmoda. Poc després una amiga em va dir que a la residència del poble es buscava personal, vaig tenir la sort que en la residència ja hi havia algunes companyes que ja portava anys treballant amb el hijab, i aquí vaig estar molt còmoda i sense preocupar-me pel meu “hijab”. Va començar el COVID i em van acomiadar, vaig començar a tenir problemes de salut i desde llavors estic aturada i reben ajuda de l'estat.

2. Algun cop t'has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”? Si s'ha donat el cas has notat un tracta diferent?

Si, necessitava treballar i em vaig presentar a l'entrevista sense el "hijab", pero els vaig dir que era musulmana i que abans de sortir de lloc de treball em posaria el "hijab", em van dir que com treballaria a la cuina podria portar un gorro per cobrir el meu cabell.

3. Penses que les dones musulmanes amb "hijab" presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Vaig veient que hi ha empreses que cada cop més van acceptat a les dones musulmanes en el lloc de treball, però és una mica difícil trobar una feina on t'acceptin a la primera amb el vel. Encara ens queda molt per aconseguir que les dones musulmanes no tinguin problemes per trobar feina.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el "hijab"?

Em van dir que si volia la feina m'havia de treure el "hijab", com que necessitava treballar vaig acceptar, però em vaig sentir poc valorada...

5. En el teu currículum tens una foto amb "hijab"? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el "hijab" o directament no posar foto? Si es que si, per què?

Ara el tinc sense el "hijab" perquè fa ja uns anys que no treballo i no l'he actualitzat però avui mateix posaré una foto amb el meu vel igual que he fet amb el DNI i el carnet de conduir.

C. E3

Edat: 30 anys
Lloc de naixement: Girona
Nivell d'estudis assolits: CFGM
Situació laboral actual: Iniciant un emprendiment

1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el "hijab"? Si es que si, com t'has sentit davant aquest rebuig?

Si, em vaig sentir molt discriminada, sentia que mai podria arribar a treballar en el que m'agrada... Per això vaig decidir començar el meu propi empremt, que poc a poc m'està portant beneficis en quant a diners.

2. Algun cop t'has presentat en una oferta de treball sense el "hijab"? Si s'ha donat el cas has notat un tracta diferent?

Si, el tracta va ser totalment diferent, començant per les mirades, vaig deixar de sentir les mirades de costat que rebia quan portava el "hijab".

3. Penses que les dones musulmanes amb "hijab" presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Si, totalment, només veuen el "hijab", no veuen els nostres estudis, experiències, ni els nostres valors, els mitjans de comunicació, amb les males notícies que donen sobre els musulmans, han fet que els prejudicis segueixin creixent i impedeix a les dones musulmanes que porten el vel a ser contractades i tenir un treball estable que els doni ingressos.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el "hijab"?

El primer cop que vaig rebre un rebuig vaig sortir plorant i amb un sentiment d'infravaloració, sentia que no servia per res i que seria quasi impossible trobar feina amb el vel.

5. En el teu currículum tens una foto amb "hijab"? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el "hijab" o directament no posar foto? Si es que sí, per què?

Si, vaig dubtar molt, però vaig pensar que seria millor deixar la foto i presentar-me a la entrevista amb el vel i estalviar-me la mala experiència, que si em trucan que sapiguen que porto el vel.

E. E4

Edat: 25 anys

Lloc de naixement: Colòmbia
Nivell d'estudis assolits: Bachillerato + FP Gestión
Situació laboral actual: Emprenedora

**1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”?
Si es que si, com t’has sentit davant aquest rebuig?**

Si, en l'empresa familiar no em van deixar continuar treballant amb el vel. Em vaig convertir a l'Islam fa uns anys i desde llavors vaig decidir que volia portar el vel però la meva família no hi estava gaire d'acord i el van dir que a la feina ni pensar-ho.

2. Algun cop t’has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”? Si s’ha donat el cas has notat un tracta diferent?

No, però si que abans de portar el vel rebia més trucades per fer entrevistes que no pas ara que el porto.

3. Penses que les dones musulmanes amb “hijab” presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Si, sobretot a Espanya, pocs són els llocs de treball on no et posin “pegas” per portar el hijab i t'acceptin tal com ets.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el “hijab”?

Acceptar la situació i marxar, és trist que no veigin més enllà del hijab...

De moment amb el sou del meu marit podem sobreviure, però si un dia haig de treballar per poder menjar i no trobo feina amb el meu hijab, el veure obligada a treure-m'hi en el lloc de treball.

5. En el teu currículum tens una foto amb “hijab”? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto? Si es que si, per què?

Si, de moment no tinc pensat en posar una sense el hijab, prefereixo ensenyar el que sóc i la meva fe islàmica.

Edat: 25 anys
Lloc de naixement: Figueres
Nivell d'estudis assolits: CFGS
Situació laboral actual: Treball en un laboratori farmacèutic

1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”?

Si es que si, com t'has sentit davant aquest rebuig?

No, abans de portar el hijab treballava en una gelateria, per tant com que no el portava no vaig rebre cap mena de rebuig.

2. Algun cop t'has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”? Si s'ha donat el cas has notat un tracta diferent?

No, si vaig decidir portar el hijab va ser per tota la vida, no estic gens a favor de que la dona s'hagi de treure el hijab per treballar.

3. Penses que les dones musulmanes amb “hijab” presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Si, per sort a la empresa on estic treballant no em va passar això, ja que quan em van contractar ja hi havia dues noies que hi treballaven i portaven el hijab. Però en general, la gent rebutja a la dona treballadora només pel símbol religiós, i és molt trist.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el “hijab”?

Gràcies a Déu encara no he experimentat aquesta situació i espero no fer-ho mai.

5. En el teu currículum tens una foto amb “hijab”? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto? Si es que si, per què?

Si, mai he dubtat ni dubtaria de la foto del meu CV. És la teva imatge personal i la resta l'ha de respectar.

9.3.2. Dones entrevistades de Brusel.les:

A. E1

Edat: 29 anys
Lloc de naixement: Espanya
Nivell d'estudis assolits: Universitari
Situació laboral actual: Atur (fa 3 mesos que va tenir un bebé)

**1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”?
Si es que si, com t’has sentit davant aquest rebuig?**

A Bèlgica mai, però quan vivia a Espanya si que tenia problemes per trobar feina amb el meu “hijab”, més d’un cop vaig ser rebutjada pel lloc de treball, ja estava acostumada. Però em sembla molt injust que ens tractin com ens tractan.

2. Algun cop t’has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”? Si s’ha donat el cas has notat un tracta diferent?

Abans quan encara no portava el “hijab” si, les persones molt simpàtiques amb mi, em deien que si a la primera fos del que fos la feia, no rebia cap mena de rebuig.

Sóc Espanyola convertida a l’Islam i fa recentement uns anys que vaig decidir portar el vel i cobrir-me de forma modesta. Desde llavor, que encara vivia a Espanya, vaig començar a rebre mirades i a ser rebutjada en moltes ofertes de treball, ara que visc a Brusel.les puc dir que no he tingut en cap moment problemes per trobar feina i gràcies a això he pogut ser mare i ara puc cobrar l’atur i estar a casa amb el meu primer bebé que ja té 3 mesos.

3. Penses que les dones musulmanes amb “hijab” presenten un elevat risc de ser víctimes d’exclusió laboral? Per què?

Si, es a causa de la por a allò desconegut, a causa de la televisió i de les persones que són pobres mentalment, que no llegeixen i no s’informen, que tenen la ment tancada i retrograda, que es deixen manipular.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el “hijab”?

Molta indignitat i amb ràbia, però és una situació difícil de controlar i que no depen de tu.

5. En el teu currículum tens una foto amb “hijab”? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto? Si es que si, per què?

Abans tenia una sense el vel pero vaig decidir canviar-la, prefereixo que veigin com sóc amb les meves qualitats, els meus estudis, amb totes les meves àrees i després ja que jutgin per ells sols, pero jo estarè amb la conciancia tranquil.la sabent que he fet el correcte.

B. E2

Edat: 23 anys
Lloc de naixement: Espanya
Nivell d'estudis assolits: Universitari
Situació laboral actual: Activa

1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”? Si es que si, com t’has sentit davant aquest rebuig?

Si, un cop, em vaig sentir molt trista i discriminada la veritat, va ser el meu primer cop i no m’esperava que el meu vel fos un impediment.

2. Algun cop t’has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”? Si s’ha donat el cas has notat un tracta diferent?

No mai, ni m’ho he plantejat, el “hijab” és la meva identitat i no me'l treure per complaure a ningú.

3. Penses que les dones musulmanes amb “hijab” presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Si, ja que les empreses no valoren els teus coneixement, estudis o experiències, sinó que només es fixen el el vel i la teva imatge. Hi ha molt de racisme en quan al “hijab”,

tot i que a Bèlgica hi hagi molta diversitat religiosa i cultural, a vegades no és fàcil trobar feina, cal tenir molta paciència per trobar al lloc on millor encaixes.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el “hijab”?

No vaig fer res, vaig agafar el meu bolso i vaig marxar, i educadament els vaig dir que tingues molta sort.

5. En el teu currículum tens una foto amb “hijab”? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto? Si es que si, per què?

La foto que tinc al currículum és amb el “hijab”, és la meva identitat i si no el porto em sento nua, és una peça de roba que ja forma part de mi i no m’imagino sense ella.

C. E3

Edat: 19 anys
Lloc de naixement: Figueres (Girona)
Nivell d’estudis assolits: Baxillertat de ciències socials
Situació laboral actual: Estudiant

1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”? Si es que si, com t’has sentit davant aquest rebuig?

Si, amb 17 anys volia compaginar els estudis amb una feina de mitja jornada per poder pagar-me les meves coses, em van trucar d’una gelateria, quan vam acabar l’entrevista el primer que em va dir la propietaria era si podria assistir a la feina sense “la tela que portava al cap”, li vaig dir que no, que era musulmana i formava part de la meva religió i les meves creences. No em van tornar a trucar, tenia esperances, estava molt decebuda.

Però gràcies a déu ara treballo amb el meu “hijab” i alhora també puc estudiar.

2. Algun cop t’has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”? Si s’ha donat el cas has notat un tracta diferent?

No mai, crec que és important que els empresaris et vegin tal com ets sense amagar res de la teva forma de vestir i ser.

3. Penses que les dones musulmanes amb “hijab” presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Si, en moltes feines no se'ns permet treballar pel simple fet de portar el “hijab” o estar cobertes de cos sencer, personalment crec, que tot el coneixement que tenim estan en el cap i no en el cabell i en el cos, ho veig molt estúpid, la veritat, em costa entendre-ho. Tinc por que quan acabi els meus estudis tingui dificultats per trobar feina del que he estudiat.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el “hijab”?

Trista, la veritat, vaig sortir quasi plorant, és un sentiment molt estrany.

5. En el teu currículum tens una foto amb “hijab”? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto? Si es que si, per què?

Si, sempre amb el “hijab”, es amb que més còmoda en sento.

D. E4

Edat: 28 anys
Lloc de naixement: Marroc
Nivell d'estudis assolits: CFGS (auxiliar d'infermeria)
Situació laboral actual: Encarregada en un supermercat

1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”? Si es que si, com t'has sentit davant aquest rebuig?

Si, sobretot quan estava a Espanya, fa relativament 8 anys quan els meus pares es van mudar a Bèlgica i jo amb ells, desde queestic aquí em vaig centrar en estudiar l'idioma i poc a poc vaig trobar feina en una supermercat i ara sóc l'encarregada d'aquest.

2. Algun cop t'has presentat en una oferta de treball sense el “hijab”? Si s'ha donat el cas has notat un tracta diferent?

A Bèlgica no, mai, prefereixo anar amb el “hijab” i que vegin com sóc i com vesteixo. Però a Espanya van estar molts anys treballant sense el “hijab” perquè necessitava tenir ingressos, em trobava en una situació familiar una mica complicada.

3. Penses que les dones musulmanes amb “hijab” presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Sí, de vegades ens poden excloure directament només pel simple fet de portar “hijab”, no crec que sigui un risc portar-lo a la feina, el que passa és que moltes empreses ho veuen com una amenaça. Quan en realitat és només una peça religiosa com tantes altres, han d'acceptar i respectar la decisió i el dret a escollir la religió que volen i saber diferenciar entre religió i capacitats en el món laboral.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el “hijab”?

Malament, però amb el cap ben alt, sempre amb la idea positiva de què aquí no m'han valorat i que ja trobaré a algú que sí valori el que sóc i el respecti el meu “hijab”.

5. En el teu currículum tens una foto amb “hijab”? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el “hijab” o directament no posar foto? Si es que sí, per què?

En el meu currículum no tinc cap foto, a Bèlgica no es obligatori posar foto en el currículum.

E. E5

Edat: 26 anys
Lloc de naixement: Marroc
Nivell d'estudis assolits: Universitari
Situació laboral actual: Atur

1. Has patit algun cop rebuig en una oferta laboral pel fet de portar el “hijab”? Si es que sí, com t'has sentit davant aquest rebuig?

Si, més d'un cop, tant a Espanya com a Bèlgica. Crec que és una sensació una mica estrany, és molt trist que et rebutjin i el motiu sigui el "hijab", però cal tenir una actitud positiva i buscar noves oportunitats on si et permetin ser tu mateix i que sigui decisió teva el portar el "hijab" o no .

2. Algun cop t'has presentat en una oferta de treball sense el "hijab"? Si s'ha donat el cas has notat un tracta diferent?

No, mai. El tracta de les dones que porten el vel sempre serà diferent el tracte, sobretot per les persones grans i les que no tenen estudis i no estiguin enriquides de les cultures i religions que hi ha en el país. Però si que he notat una gran diferència del tracta quan vaig arribar a Bèlgica.

3. Penses que les dones musulmanes amb "hijab" presenten un elevat risc de ser víctimes d'exclusió laboral? Per què?

Si, i tant, però si que crec que poc a poc entre totes es pot reduir aquest risc i que se'ns accepti tal i com som i sobretot com vestim. El principal problema d'aquesta exclusió és la desinformació i la desconeixença de la religió musulmana, el "hijab" no és res més que una peça de roba més, les dones cristianes anys enrere portaven un mocador per cobrir-se part del seu cabell.

4. Com has actuat davant un rebuig laboral on portaves el "hijab"?

Positiva, sempre cal ser positiu, perquè si no t'han acceptat en aquell treball és perquè no valoran a les persones pel seu coneixement sinó per la seva religió i la seva forma de vestir, i la veritat és que no em sentiria gens còmoda treballant per una empresa que no valora als seus treballadors sino que mira la religió o la vestimenta. Tot i que sempre posin l'excusa de, "per l'empresa no és cap problema, però són clients es queixen...".

5. En el teu currículum tens una foto amb "hijab"? Algun cop has dubtat de si seria millor posar una foto sense el "hijab" o directament no posar foto? Si es que si, per què?

Sempre amb el "hijab", no he dubtat mai de la meva identitat i del que sóc i el que valc.

